

TIJD DIEPTE RESERVATEN

Paul Roncken
Erik Odijk

TaotS

TDR

(I)

OVER KWALITEIT
EN ONAFHANKELIJK ZIJN

Paul Roncken

(II)

VEEN · BOS · RIVIER

Erik Odijk

TAotS

OVER KWALITEIT EN ONAFHANKELIJK ZIJN

Paul Roncken

Beste ingewijden,

Laat me beginnen met een afscheid van wat ik achterlaat en wat
ervan goed ging.

In mijn ene hand een glazen bol, in mijn andere hand een hamer.

Wat kun je met een glazen bol?
Waarvoor is de hamer?

Houd dat beeld vast.

ANDERS-ZIJN

De afgelopen acht jaar begonnen met een heel eenvoudige opdracht. Ik moest ervoor zorgen dat mijn rol, als onafhankelijk adviseur, de politieke waardering zou krijgen die ambtenaren ervoor hebben. Ik was de derde adviseur op rij. De politieke arena werd geschetst als iets om te vrezen.

Ik heb deze opdracht nooit echt serieus genomen. Altijd heb ik gedaan alsof het heel vanzelfsprekend was dat iemand deze rol vervulde. Je moet je als ongewenst figuur juist verbergen in het volle zicht. Ik liet bij mijn eerste kennismaking in de politieke arena de Statenleden een plaatje zien. Stelt u zich voor een beeld van een heleboel pijlen die naar links wijzen en daartussen één afwijkende pijl in een andere kleur, die naar rechts wijst. Uit psychologisch onderzoek blijkt dat de aanwezigheid van dit beeld, ook al let niemand er bewust op, mensen aanzet tot moedig gedrag en meer creativiteit.

In het onderzoek kregen twee groepen een lastig probleem voorgelegd. De ene groep in een ruimte met de afbeelding van pijlen allemaal dezelfde kant op. Deze groep werkte weinig creatief, er was weinig samenwerking en er waren te veel dominante individuen. De andere groep werkte in de ruimte met de afbeelding met de afwijkende pijl, met als resultaat veel creativiteit, veel samenwerking en veel openheid voor afwijkende inbreng.

Als onafhankelijk adviseur met een pasje naar de werkkamers en gangen van ambtenaren, ben je als een afbeelding van een pijl in een andere kleur en wijs je altijd naar de andere kant. In het Engels is daar een goed woord voor: 'Othering'; als-anders-gezien-worden. Het is een werkwoord. Het is een actieve houding. Het kleeft aan je. Het moet bij je passen.

'Othering' wordt vaak gezien als iets negatiefs. Iemand zien als afwijkend is synoniem voor het beschadigen van iemands reputatie. Het ontnemt iemand de kans om er te zijn zodat die iemand verpieterd tot een object waar overheen gelopen wordt. Othering.

Ik wens iedere opvolger van mij een actief anders-zijn. Onafhankelijk ben je als je iedere mogelijkheid van afwijken onderzoekt en een kans geeft. Niet om daarmee de afwijking tot norm te maken, maar om het creatief effect dat afwijking veroorzaakt. Zorg dat je zichtbaar en wekelijks, overtuigend anders-bent en wacht dan op de creativiteit, de openheid en het lef van een van richting veranderende ambtelijke organisatie.

Er is iemand nodig, die onafhankelijk is maar waarom gaat dit eigenlijk op voor ruimtelijke kwaliteit en niet andere kwaliteit? Heeft het iets te maken met 'kwaliteit'? En, wat is de relatie tussen kwaliteit, creativiteit, lef en samenwerking?

[neem hier een slok water en wacht...]

TIJD-DIEPTE

Nog een anekdote uit mijn wittebroodsweken als jullie onafhankelijk adviseur: in dezelfde eerste politieke ondervraging liet ik een heel persoonlijk beeld zien van mezelf. Ik liet een zwart wit foto zien. Hier ziet u mijn vader in uniform, als militair, poserend naast een boom in de sneeuw. De generatie vóór mij had een ideaal om een land op te bouwen. Om het hun kinderen gemakkelijker te maken. Een beter leven, een comfortabeler leven in vrede. Waarom liet ik juist deze foto zien? Omdat mijn vader onbedoeld de wacht hield bij een boom. Hij ontfermde zich over een boom, als militair. Het leger inzetten om natuur te beschermen, hoe passend is dat in deze tijd! Ik beloofde de Statenleden plechtig om mij als een militair, zo strategisch mogelijk in te zetten om de natuurlijke kwaliteit van een omgeving te beschermen.

Het is niet toevallig dat onafhankelijk adviseurs bij de provincie zo vaak landschapsarchitecten zijn. Strijders voor een vermenging van cultuur en natuur in tuinen, parken, pleinen, parkwegen, nationale parken, boerenbedrijven en groene metropolen. En gaandeweg de afgelopen acht jaar ook dijkversterking, zonnevelden, veenbodem landbouwsystemen, verdichtende dorpen, circulaire bedrijventerreinen, swipende burgerparticipatie en tunnelbakken. Als landschapsarchitect heb je leren ontwerpen vanuit een meer-generatie denken en een meer-dan-menselijk perspectief. Een toekomst ontwerp je niet vanuit een schone lei maar vanuit de ervaring van een tijd-diepte.

Wat vandaag goede kwaliteit lijkt, is dat over een tijdje niet meer. Kwaliteit is relatief. Tenminste als je het aan mensen overlaat. Terwijl kwaliteit absoluut moet zijn, verheven boven een menselijke oppervlakkigheid.

Tijd-diepte is één van de belangrijkste kenmerken van kwaliteit. Met tijd-diepte kun je leren zien dat je huidige smaak maar relatief is en dat je een houvast nodig hebt die voorbij jouw waan van de dag gaat. Als onafhankelijk adviseur is het je opdracht om voorbij ieders waan van de dag te gaan.

De provincie is de ideale tussenlaag van overheden in Nederland om tijd-diepte kwaliteit te ontwikkelen.

De provincie is die overheidslaag van Nederland die de hoofdrol speelt in de ruimtelijke puzzel die dit land al sinds de middeleeuwen bezighoudt. Al sinds het ontstaan van hoogheemraden en waterschappen, ontwikkelden onze voorouders een actief burgerschap om de lastige ruimte van de lage landen te delen met andere mensen, planten, dieren, mineralen en de wisselende seizoenen en waterstanden. De gedeelde ruimte van mens en niet mens is de kerntaak van de provincie. Daarom, en nergens anders om, is ze ook vaak zo saai en technisch voor de buitenwereld.

Ik ben een enorme fan van de provincie als overheidslaag.

ORSI

In al mijn adviezen heb ik de provincie aangemoedigd om vooral technisch en saai te zijn, omdat je daarmee nuchter een lange-termijnvisie kunt uitdokteren. Laat me een voorbeeld geven uit één van mijn adviezen. Een niet uitgebracht advies, waar ik spijt van heb. Ik zal de reden vertellen waarom ik het niet uitbracht, het is technisch en saai en laat zien hoe we maar heel moeilijk uit de waan van de dag kunnen stappen. Hoe weinig diepte de dagelijkse tijd heeft.

Het begon, zoals gewoonlijk met een goed onderzoek. We gaven het project een klinkende naam mee: ORSI, dat betekent beer in het Italiaans. Overigens, verzin altijd een goede naam voor je advies. Namen blijven hangen en gaan een eigen leven leiden. Dat is wat je wilt. Wij onderzochten een flinke beer op de weg. Welk aandeel hebben huishoudens op weg naar een betere kwaliteit van leven, met minder uitstoot van broeikasgassen? We waren benieuwd of het uitmaakt om een huishouden te voeren in de dichtheid van de stad of in een nieuwbouwwijk, of aan de rand van de stad of in een dorp in het landelijk gebied. Maakt het uit waar je woont, voor wat je uitstoot? Zou de overheid

de uitstoot van huishoudens kunnen helpen verlagen door te bouwen in een bepaalde dichtheid?

Maar helaas voor ons enthousiaste team, waren de verschillen in uitstoot niet goed te verklaren vanuit verschillende type woonwijken. Wel is er een relatie gelegd tussen gender en autobezit en hoeveelheid uitstoot. We zouden de provincie kunnen adviseren vooral woningen te bouwen voor vrouwen zonder rijbewijs. Dat zou schelen, in broeikasuitstoot. Maar de ware schok voor mij, als adviseur ruimte, is dat ruimte helemaal niet zo belangrijk bleek te zijn.

Het zit zo: een gemiddeld huishouden zou zich moeten spiegelen aan een planetair streefgetal van 2,3 ton uitstoot per jaar. Tel je de uitstoot van vervoer en energieverbruik bij elkaar op, dan kan het alle huishoudens lukken om ruim onder het streefgetal te blijven, ongeacht waar je woont. Maar kijk je naar het aandeel voedselconsumptie dan komt ieder Utrechts huishouden alleen al door eten en drinken boven het streefgetal uit. Dus al reis je helemaal niet en is je huis volledig klimaatneutraal, dan nog ben je, waarschijnlijk overal in Nederland, te belastend voor je leefomgeving. Dankzij de manier waarop onze voedselketen in elkaar zit.

Het was voor mij een kantelpunt.

Ik heb van het onderzoek geen advies gemaakt, omdat ik geen loket kon vinden waar ik het kwijt kon. Wat een advies had moeten zijn voor een bepaald type woondichtheid, werd een advies waar niemand binnen de provincie over gaat. Wie gaat over een internationale voedselketen met een paar onbereikbare tussenspelers?

Ik begon mij te realiseren hoe goed de ruimte van Nederland in elkaar zit, zo goed dat een hele keten aan marktpartijen er optimaal gebruik van kan maken om consumenten aan zich te binden, dagelijks. Echt, de ruimte van de provincie Utrecht, zit retestrak in elkaar. Er is geen probleem met ruimte. Er is wel een probleem met het eigenaarschap van ruimte. Twee problemen met eigenaarschap heb ik centraal gesteld in al mijn adviezen.

Eén: versnippering.

In de meeste gevallen is ruimte versnipperd eigendom. Met deze snippers maak je hooguit postzegelplannen met één bestemming: bebouwd gebied is niet tegelijkertijd ook bos. Iets is en daarmee is het vooral iets niet. Wil je meer mengen, dan moet je regels breken. In het advies Utrechts Heuvellland bijvoorbeeld hebben we op alle postzegels bomen gezet en pas daarna bedacht hoe dat past bij die bestemming. Iedere bestemming kan bomen

gebruiken, zo ontdekten wij. In INTENS hebben we aangetoond dat bedrijven met de postzegels om hen heen een circulaire stofstroom kunnen delen, waarmee ze feitelijk versmelten tot één multifunctioneel bedrijf.

Twee: het participatieplafond.

Bekijk je iemands eigendom dan kijk je in iemands spiegelbeeld. Dit landschap, deze straat, daar herkennen wij ons in. Gesprekken over ruimte gaan over een gevoel of een gebrek aan eigenwaarde. Daarmee zijn ruimtelijke puzzels vrijwel ongemerkt overgegaan in identiteitsdilemma's en steeds meer communicatiebureau's raken hierbij betrokken. En dat maakt ruimte, ook politiek, minder een saaie en oplosbare puzzel en meer een dramatisch en onoplosbaar maatschappelijk probleem.

DAEDALUS

Al vanaf mijn eerste jaar als adviseur, begon ik al mijn presentaties en lezingen met een logo en een motto: over het uitvinden van een vroeg 21e-eeuwse leefomgeving. Met deze afbeelding uit een onsterfelijk verhaal: twee figuren uit de Griekse oudheid, Icarus en zijn vader Daedalus, vliegen met hun zelfgemaakte vleugels over de oceaan. Ze zijn op de vlucht. Ze ontvluchten een politieke omgeving die vijandig is geworden – uitgebeeld door het labirint van koning Minos met daarin de verschrikkelijke mensetende Minotaurus. Om te kunnen vluchten hebben ze een technische uitvinding nodig, iets wat hen bovenmenselijke krachten geeft: vleugels om te vliegen, omdat mensen nu eenmaal niet kunnen vliegen. Daedalus is de beeldhouwer, architect en uitvinder en Icarus is het gretige en avontuurlijke kind dat het advies van zijn vader niet opvolgt. Icarus vliegt te hoog bij de zon waardoor de was opwarmt waarmee de vleugels bij elkaar gehouden worden.

Hoe toepasselijk is dit verhaal voor de kwaliteit van tijdsdiepte in politiek en ruimte en emotionele ambitie.

(1) Op de vlucht voor een politieke omgeving die vijandig is geworden. (2) Behoeftte hebben aan een technische uitvinding om bovenmenselijke krachten te ontwikkelen. (3) De gevolgen van het gedrag van een gretig kind dat te dicht bij de zon vliegt en daarmee dat wat een goed idee leek opwarmt, doet smelten en dan van grote hoogte valt.

Daedalus komt dicht bij mijn ideaal voor de provincie als overheid. Een tamelijk technische vaderfiguur, een ambtenaar, een schaduwdier die koel blijft in een vijandige politieke omgeving en op de achtergrond bovenmenselijke krachten uitvindt.

Net als Daedalus en Icarus is de provincie met haar kerntaken (ad 1) voortdurend op de vlucht voor een politieke omgeving die vijandig dreigt te worden. Altijd weer die tegenstelling tussen natuur en landbouw, altijd weer die tegenstelling tussen stad en land, tussen verdienmodel en subsidies, tussen dwingen en verleiden. (ad 2) Is er altijd interesse in technische uitvindingen om bovenmenselijke krachten te ontwikkelen zoals het tegelijkertijd willen stimuleren van nieuwe agrarische verdienmodellen en daarbij de bodemdaling van unieke veengrond willen stoppen. Of, om meer afhankelijk te worden van elektriciteit maar niet je land vol te willen zetten met lelijke technische installaties. Of om wel twee keer zoveel inwoners een plek te geven in de mooiste provincie van het land, maar ook een manier te bedenken om minstens zoveel groen mee te laten groeien.

Dat soort van bovenmenselijk technische puzzels, heerlijk schaduwwerk!

En ondertussen, vliegt er (ad 3) een jonge generatie te dicht bij de zon. Of nee, het was de oude generatie die te lang, te dicht bij de zon vloog en de jonge generatie daarmee het leven beperkt.

[neem hier nog maar een slok water en wacht...]

JONG EN ONAFHANKELIJK

Juist de provincie zou de grootste jongerenwerkgever van het land moeten zijn en daarmee een voorbeeld van een meer-generatie werkgever. Jongeren willen net als de na-oorlogse generatie van mijn ouders het risico nemen om hun omgeving opnieuw te leren kennen en opnieuw met vallen en opstaan te leren hoe ze aan hun eten komen, wat voor thuis ze kunnen maken, hoe ze hun talenten kunnen inzetten en hoe ze fouten van vorige generaties kunnen herstellen. Juist een jonge generatie brengt het vuur om te experimenteren met al die wat saaie maar gedegen uitvindingen van de provincie. Al die vaak

onbegrijpelijke ambtelijke taal en veelheid aan loketten hebben uiteindelijk een concreet effect op de mogelijkheden waar jongeren in gedijen.

En alles vermengt zich in dit vurig verlangen. Ruimte vermengt zich met economie; politiek vermengt met burgerlijke ongehoorzaamheid en wonen vermengt zich met gezondheid, energie, natuur en landbouw. Verstrengeling.

Daarom heb ik in één van mijn laatste adviezen geroepen dat ik een volgend adviseur toewens om nooit meer alleen te zijn en om zich te omringen met jongeren. Nooit meer alleen als adviseur ruimtelijke kwaliteit maar vervlochten met al die andere tijd-diepte kwaliteiten: economie en organisatiekunde en onderwijs en gezondheid en de kunsten. Meer onafhankelijk adviseurs, meer pijlen die een andere kant op wijzen, beter verspreid over het hele provinciehuis en daarbuiten.

Ruimte verandert. Niet omdat we dat als mens willen, maar omdat de planeet zich aanpast aan het grillen van de mens. Er is meer ruimtelijke verandering en plasticiteit nodig dan waar onze opleidingen, onze overtuigingen en onze manier van werken ons op hebben voorbereid. Er is meer beeldhouwkunst nodig om ruimte te maken die meervoudig functioneel is, met een kleinere voetafdruk per huishouden. Alle loketten binnen de provincie zullen er gek van worden om telkens hun hoofd buiten het loket te moeten steken omdat het gesprek wordt gevoerd in de wandelgang en niet in de beslotenheid van hun eigen domein. Je hoort in de wandelgang over een landbouwinclusieve vorm van natuur, een natuurinclusieve vorm van stedebouw, een klimaatinclusieve vorm van ruimtelijke ordening. En een vorm van mobiliteit die opwarming tegengaat.

[beeld uit dat je vleugels hebt, die dit keer
niet smelten...]

RINGPARK

Laat ik mijn meest bekende advies als voorbeeld nemen hoe het wel is gelukt om te verstrengelen en te verweven.

Het Ringpark advies begon met een helder ruimtelijk beeld. Een ring van parken om iedere groeikern van de provincie heen,

om dichtbij huis jezelf te re-creëren in een landschap dat steeds meer verweven raakt met basisbehoeften. Het was een pleidooi voor een meer zelfvoorzienende regio waar energie in de buurt wordt opgewekt, waar voedsel van dichtbij komt en waar natuur onderdeel is van iemands identiteit en welzijn. Ringpark was ruimtelijk en spiritueel heel helder.

Het was economisch ook heel helder, omdat het werd voorgesteld als communicerende vaten tussen aan de ene kant groei van werk en wonen en aan de andere kant investeringen in groenblauwe basisbehoeften. Hoe bestaat het, dat de provincie Utrecht zo goed scoort in de Europese economische ranglijsten en toch maar zo weinig geld overhoudt voor het onderhoud en de ontwikkeling van haar zo gewaardeerde groene en natuurlijke omgeving? Dat komt omdat de winst niet naar de regio vloeit maar naar bedrijven die het uitgeven buiten de regio. Met een Ringparkprogramma zou het geld wel in de regio blijven.

Het was ook helder in de organisatievorm voor de overheid. De provincie als relatiebemiddelaar of 'matchmaker' die nieuwe verdienmodellen opstelt tussen stad en land. Nieuwe agrarische producten die stad en land verbinden – zoals herwinbare energie, emissieloos lokaal voedsel, drinkbare en zwembare waterkwaliteit en waterberging in droge en natte tijden. Ringpark voorspelde een manier van werken van de provincie die niet uit één loket komt, en zeker niet het loket recreatie, maar vanuit ruimtelijke integratie. Al die koppies uit de loketten, gericht op de wandelgangen. Ruimtelijke integratie.

Na twee keer een Ringpark symposium en één glossy magazine was het zover. Ringpark werd omarmd door het nieuwe provinciebestuur en door verschillende gemeenten en waterschappen en terreinbeherende organisaties.

Toch is het niet alleen een succesverhaal. Kleine gemeenten voelden in eerste instantie aan dat Ringpark goed uitpakt voor grote gemeenten en steden, maar niet voor hen. Het idee van een ring om een stad werd ervaren als een halsband om een huisdier. Dorpen hebben geen ring nodig omdat ze al middenin de weilanden, de akkers en bossen liggen. De naam Ringpark verdween een tijd en kwam getransformeerd weer terug onder een nieuwe naam, Groen Groeit Mee. Ook een mooie naam.

Het onderbouwen en verbeelden van Ringpark en het transformatieproces naar Groen Groeit Mee heeft ruim vijf jaar geduurd en kreeg met steun van de politiek uiteindelijk een eigen klein ambtenarenteam. Een groepje zonderlingen dat er bewust voor koos om deze nieuwe ambitie van de provincie

vorm te geven. Echte kanjers van ambtenaren en unieke figuren binnen het provinciehuis. Er waren vrienden en vijanden van het idee om groen en groei aan elkaar te verbinden en door steeds in gesprek te blijven met de gemeenten en andere partners vinden we nog steeds een weg naar de aanpassingen die nodig zijn. Zonder twijfel is dit een goed voorbeeld van co-creatie, je openstellen voor de reactie van een creatieve groep die meedoet en lef heeft gekregen. Ik roep in de herinnering op: de afbeelding met de afwijkende pijl en het effect ervan op het team dat een moeilijke opdracht uitvoert.

Het proces van co-creatie had nooit gepast in een periode van drie of vier jaar als onafhankelijk adviseur, die verlenging van mijn functie tot acht jaar was echt wel nodig.

KWALITEITSCULTUUR

Alle adviezen na Ringpark heb ik vanuit co-creatie opgezet. Door me niet uitsluitend te richten op de provincie, maar via gemeenten, via het Fonds Creatieve Industrie, via het architectuurcentrum en de federatie ruimtelijke kwaliteit, via waterschappen, via de Nationale Parken, via onderwijs, via nieuwsbrieven, investeerders, burgerinitiatieven en via de kunsten. Dit hele co-creatie netwerk vormt samen een kwaliteitscultuur. Een cultuur van kwaliteit.

Lang niet al die adviezen konden rijpen zoals dat Ringpark is gegund. Maar de kans dat een goed onderzoek of advies via een actieve kwaliteitscultuur een weg naar de provincie vindt is, zoals ik het ervaar, groter geworden. Er is een betere voedingsbodem voor kwaliteit ontstaan. Meer ervaring van tijd-diepte, meer afwijkende pijlen en meer verstrengeling. Het project ORSI zal nog veel tijd-diepte nodig hebben, mijn spijt kan nog rijpen tot een uitvinding. Daedalus is al aan het beeldhouwen.

Mijn opvolger gaat het niet gemakkelijker krijgen, want er is steeds meer reden om te vluchten voor een politieke omgeving die vijandig wordt en overheden zijn nog steeds heel trage organisaties. Maar het kan wel steviger worden met het grotere onafhankelijk instituut dat over een paar maanden actief is: Utrecht Advies. En daarmee verwacht ik een vervlechting van

ruimte, economie, gezondheid, organisatiekunde, de kunsten en zingeving; en een vervlechting van jongeren in een meergeneratiewerkomgeving.

Waar is de glazen bol voor? Om de ervaring van tijd-diepte in je hand te kunnen houden en verstrengeling te zien, als enig juiste ervaring van de werkelijkheid.

Waar is de hamer voor? Om een nieuw huis te kunnen bouwen voor een provincie met brede wandelgangen.

TIJD-DIEPTE-RESERVATEN

Als dank voor de ruimte die ik heb gekregen om onafhankelijk te mogen zijn wil ik het bestuur van de provincie een sterk en blijvend beeld aanbieden. Geen echte glazen bol maar wel even betoverend. Om te helpen bij het ervaren van tijd-diepte voorbij de waan van de dag en voorbij het al-te-menselijke.

Het beeld is gemaakt door één van de nieuwe Hollandse Meesters van de 21e eeuw, kunstenaar Erik Odijk. Het is een klassiek drieluik dat een herkenbare tijd-diepte-ervaring mogelijk maakt. Het zijn levensechte tekeningen van de drie natuurlijke systemen waarmee de provincie Utrecht haar kerntaken verstrengelt: de rijkdom op het veen, de oudheid op het zand en de dynamiek op de rivierklei. Het is een toegankelijk en tegelijk overweldigend kunstwerk met grote charme en gemaakt met zichtbaar vakmanschap. Mens en natuur zijn door het vakmanschap versmolten. Uitvinding en uitvoer staan op gelijke voet. In de betonnen kolos van het provinciehuis komt de ervaring van buiten-zijn, naar binnen.

Het zijn verbeeldingen van reservaten met een tijd-diepte kwaliteit. Het zijn plekken die er duizenden jaren geleden ook al waren en – misschien – over duizenden jaren nog bestaan. Voor alle momenten daartussen, waar iedereen binnen het provinciehuis zich dagelijks voor inzet, is het een blijvend afwijkende pijl en u weet nu welk effect dat heeft.

Ik dank u voor uw aandacht en vraag de gedeputeerde van Essen, beste Huib, om het drieluik in ontvangst te nemen en het te onthullen aan het publiek.

Dr. ir. Paul Roncken, landschapsarchitect

TDR

(I)

**OVER KWALITEIT
EN ONAFHANKELIJK ZIJN**

Paul Roncken

(II)

VEEN · BOS · RIVIER

Erik Odijk

TAotS

Paul Roncken dankt

Alle Statenleden, niet-Statenleden en Gedeputeerden tussen 2015 en 2023; Ontwerpend onderzoeker en constructief kritisch assistent, Ymkje van de Witte; Ambtelijke evenknieën, Bertus Cornelissen en Madelon Hendrich; Mijn drie ambtelijke muzen, Mariëlle Hoefsloot, Annelies Camping en Conny Raijmaekers, met als hun luitspelers: Chris Rademaker en Jan de Poorter; Ontwerpers van binnenuit, Carola Berkelaar en Michiel van Dongen; Mijn collega onafhankelijken in alle provincies en daarbuiten en de leden van de Provinciale Commissie Leefomgeving, in het bijzonder Dorien de Wit; De blijvend markante figuren van het Utrecht Lab en die belangrijke groep vrije ambtenaren, met name (alfabetisch) Renske Bakker, Brett Bannink, + Marjolein Braam Erik de Boer, Carla Bisseling, Suzanne Blaes, Marlies Boone, Patricia Braaksma, Marieke van den Broek, Maarten Buruma, Sytske du Crocq, Claudia van Dam, Wietske Dubelaar, Bianca + Christa Docter van Eck, Maryann Glorie-Bergmans, Irene van Gogh, Sigrid Hogendorp, Tomasz Jarozek, Derk Dohle, Robert van Duinkerken, Hennie Heesmans, Harm van den Heiligenberg, Noëlle van Herp, Linda Hindriks, Bjorn Hondelink, Liesbeth van Holten, Jacco de Hoog, Hans Hubers, Pim Kimenai, Lennard Kosterman, Marinke Kruijt, Marieke Kuijer, Engeli Kummeling, Sharon Loopeker, Wilco Mulder & team, Ruud Poort, Onno Raijmakers, Ineke Schartman, Claar Schouwenaar, Kim Simons, Marco de Swart, Diederik Theunissen, Fenna van Tol, Rosalie Verburg, Peter Verlaan, Toon Verschuren, Ilse Verwer, Wietse Visser en Erma Vlemmings; En al die samenwerkingspartners in de kwaliteitscultuur van onderzoek, advies, activisme en dialoog die vermeld staan in alle uitgebrachte studies, adviezen, nieuwsbrieven en publicaties.

T I J D D I E P T E R E S E R V A T E N

Auteurs: Paul Roncken, Erik Odijk

Reproductiefotografie: Peter Cox

Ontwerp: SJG/Joost Grootens, Dimitri Jeannotat

Druk en lithografie: robstolk,[®] Amsterdam

Uitgever: TAotS / The Academy of the Sublime

© 2023 Paul Roncken, Erik Odijk / TAotS